

<p>Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy STUDIA PRZYRODNICZE Scientific Papers of Pedagogical University in Bydgoszcz NATURAL STUDIES (Zeszyty Nauk. WSP, Stud. Przyn.)</p>	12	113 – 120	1996
---	----	-----------	------

DZIESIĘĆ LAT KATEDRY OCHRONY ŚRODOWISKA I WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

TEN YEARS OF THE DEPARTMENT OF ENVIROMENT PROTECTION AND PHYSICAL EDUCATION

ALEKSANDER STEFAN KORNAK

Katedra Biologii i Ochrony Środowiska WSP, ul. Chodkiewicza 51, 85-667 Bydgoszcz

W tradycjach Wyższej Szkoły Pedagogicznej i jej poprzedniczki Wyższej Szkoły Nauczycielskiej istniały kierunki kształcenia biologii i wychowania fizycznego. W WSN na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym kształcono także nauczycieli w zakresie wyższych studiów zawodowych. Ówczesny dziekan, śp. doc. dr hab. Jerzy Łachowski, starał się studia biologii wzbogacić treścią związaną z ekologią i ochroną środowiska.

Utworzenie Wyższej Szkoły Pedagogicznej i śmierć doc. J. Łachowskiego spowodowały zaniechanie kształcenia nauczycieli – biologów, zaprzestano również wykładów z dziedziny ekologii. Zachowany został natomiast Zakład Wychowania Fizycznego jako placówka kształcąca nauczycieli przygotowanych do prowadzenia w szkołach godzin lekcyjnych kultury fizycznej. Zakład wszedł w skład Wydziału Matematyki i Techniki a kierownictwo przejęła dr Genowefa Hanyżewska. Funkcjonował samodzielnie, niezależnie od Studium Wychowania Fizycznego, spełniającego funkcje usługowe dla całej społeczności akademickiej.

Ówczesny Rektorat i Senat uczelni niepokoiła i nurtowała myśl rozwinięcia kształcenia i przygotowania nauczycieli do prowadzenia zajęć z ochrony i kształ-

towania środowiska. Działania te wspomagało Ministerstwo Oświaty i Wychowania, które ostatecznie zaleciło w 1985 r. wprowadzenie w szkołach takiego przedmiotu. Kierownictwo WSP z ówczesnym rektorem prof. dr hab. Bronisławem Ratusiem było świadome ogromnego znaczenia tego przedmiotu. Chodziło bowiem o kształtowanie w społeczeństwie polskim świadomości o biologiczno-społecznym charakterze działalności człowieka w środowisku, jako systemie biosfery tj. systemie elementów przyrodniczych (naturalnych), ekonomicznych (produkcyjnych i usługowych) oraz społecznych. Rektorat i Senat WSP podkreślały, że konieczne jest w toku takiego kształcenia nauczycieli-wychowawców poznanie przez nich:

- stanu i dynamiki charakteryzujących środowiska życia człowieka, głównych zakłóceń cykli biologicznych;
- zasobów ziemi odnawialnych, częściowo odnawialnych i nieodnawialnych;
- zjawisk demograficznych miejscowości, regionów, kraju i świata;
- zasobów żywności tj. zasobów naturalnych i surowców;
- przemian w środowisku powodowanych intensywnym rozwojem przemysłu, rolnictwa, usług materialnych oraz wyjaśniania przyczyn i skutków naruszania stanu równowagi ekologicznej;
- urbanizacji regionów oraz gospodarki leśnej i wodnej;
- zasobów naturalnych, zaspokajających potrzeby turystyczne, wypoczynkowe i lecznictwa uzdrowiskowego;
- problemów zagospodarowania przestrzennego kraju;
- prawnych, ekonomicznych, technicznych, administracyjnych, propagandowo-oświatowych środków ochrony środowiska oraz obowiązków w tym zakresie obywateli, przedsiębiorstw, gospodarstw rolnych, stowarzyszeń i władz.

Rok 1984 przyniósł nowe zmiany. Przedstawiłem ówczesnemu Rektorowi prof. dr hab. Bronisławowi Ratusiowi program celów działania:

- powołania Katedry Ochrony Środowiska i Wychowania Fizycznego,
- zorganizowania Studium Podyplomowego Ochrony i Kształtowania Środowiska dla nauczycieli,
- zorganizowania zajęć fakultatywnych trzyletnich kształcenia nauczycieli z zakresu Ochrony i Kształtowania Środowiska dla studentów WSP,
- zorganizowania Studium Podyplomowego dla nauczycieli przedmiotu Turystyka i Krajoznawstwo w Szkole,
- dalsze prowadzenie fakultatywnych trzyletnich zajęć kształcenia nauczycieli Wychowania Fizycznego dla studentów WSP.

Pozornie mogłoby się wydawać, że zagadnienia kultury fizycznej, wychowania fizycznego, turystyki i ochrony środowiska są od siebie bardzo odległe. Prawie

dziesięcioletnie doświadczenie Katedry pozwala stwierdzić, że występuje w nich bardzo wiele punktów stycznych. Natomiast wadą tego systemu było pominięcie nauk biologicznych.

Zaproponowane kierunki zostały przez Wydział Matematyki i Techniki oraz Rektorat przyjęte. Zasadnicze zastrzeżenia zgłaszał tylko prorektor ds. nauki ówczesny doc. dr hab. Zygmunt Wiatrowski. Życie wykazało, że zastrzeżenia nie miały merytorycznego uzasadnienia.

Powstała Katedra Ochrony Środowiska i WF, studia podyplomowe turystyki, studia podyplomowe ochrony środowiska, Zakład Wychowania Fizycznego, Zakład Ochrony Środowiska. Rok 1993 zaowocował powołaniem kierunku biologia, kształcenia nauczycieli studiów trzyletnich, stacjonarnych i zawodowych.

Kształcenie specjalistyczne ochrony i kształtowania środowiska uwzględnia następujące przedmioty i dyscypliny naukowe:

- społeczno-ekonomiczne aspekty kształtowania i ochrony środowiska, w tym zagadnienia polityki, demografii, prawa i ekonomii;
- zagadnienia geograficzno-przestrzenne i planowania, ochrony walorów turystycznych, wypoczynkowych, uzdrowiskowych, lasów, ziemi, wód i powietrza;
- ekologię;
- chemię środowiska naturalnego;
- fizykę jako naukę o środowisku;
- technikę i gospodarkę i ergonomiczny system przemysłowy;
- zdrowie i żywienie w kontekście ochrony środowiska;
- dydaktykę ochrony środowiska;
- prace magisterskie studentów.

W ramach specjalistycznych studiów Katedra wzbogaciła treści kształcenia pedagogów konwersatoriami, zajęciami laboratoryjnymi chemii i biologii, szkoleniowymi obozami naukowymi zimowymi i letnimi oraz zajęciami terenowymi.

Katedra swoje zainteresowania skierowała także na powstanie w Bydgoszczy ośrodka działalności społecznej w postaci Bydgoskiego Towarzystwa Ekologicznego, któremu w latach 1989-1993 prezesowała dr Maria Dombrowicz. Katedra związała się w swej działalności naukowej z potrzebami województwa i terenów ościennych oraz z uczelniami Torunia, Bydgoszczy, Łodzi, Poznania i Gdańska. Katedra otrzymała własne pomieszczenie, co pozwoliło na usytuowanie w nim sal wykładowych i laboratoriów chemicznego i biologicznego oraz magazynów. Należy tu podkreślić skuteczne starania administracji uczelni.

Katedra organizowała konferencje naukowe i seminaria ochrony środowiska, krajoznawstwa, wychowania fizycznego i biologii. Do znaczących można zaliczyć

te o charakterze międzynarodowym odbyte w Pieczyskach, Suchej i Bydgoszczy.

Zespół pracowników nie zaniechał własnych wydawnictw naukowych. Wydano 6 zeszytów naukowych Katedry – Studia Przyrodnicze. Pracownicy naukowci Katedry wydali 26 książek jako wydawnictw zbiorowych, opublikowali 136 artykułów naukowych i popularnonaukowych. Pracownicy Katedry uczestniczyli w konferencjach i seminariach naukowych zagranicznych i krajowych, korzystali z możliwości odbycia stażów naukowych zagranicznych i krajowych, mając wsparcie finansowe uczelni.

W ciągu pierwszych dziesięciu lat działania Katedry wysiłek naukowy nauczycieli akademickich znalazł uznanie w postaci:

- trzech nominacji profesorskich,
- trzech stopni naukowych doktora,
- własnych prac czterech pracowników nad podniesieniem poziomu naukowego i zdobywania stopnia doktora oraz doktora habilitowanego,
- licznych nagród resortowych i rektorskich.

Katedra przetrwała bardzo trudny okres kryzysu nauki w kraju, dzięki swym pracownikom naukowym i technicznym. Wymienię przykładowo tylko niektóre ważne osiągnięcia i związane z tym osoby:

- dr Genowefa Hanyżewska i następnie dr Mariusz Zasada zagwarantowali wzorowe funkcjonowanie i rozwijanie Zakładu Wychowania Fizycznego,
- dr Aleksandra Kowalczyk przejęła w okresie organizacji obowiązki Kierownika Zakładu Ochrony i Kształtowania Środowiska oraz organizację zajęć i skutecznie uczestniczyła w opracowaniu i wdrożeniu programów kształcenia,
- mgr Hanna Krygier i dr Mieczysław Wojtasik zorganizowali laboratorium chemii,
- dr Tomasz Cierzniak zorganizował laboratorium biologii,
- mgr Hanna Kryger dbała o kształt merytoryczny wydawnictw naukowych Katedry,
- dr Maria Dombrowicz organizowała i prowadziła studia podyplomowe turystyki i krajoznawstwa.

Zasadniczy postęp zaznaczył się od czasu zatrudnienia w Katedrze prof. dr. hab. Józefa Banaszaka, biologa, który miał przejąć kierownictwo Katedry z chwilą mego przejścia na emeryturę. Wspólnie uzgodniliśmy, że najważniejszym zadaniem Kadry jest zorganizowanie kierunku biologii i dalsze doskonalenie kształcenia w zakresie ochrony i kształtowania środowiska. Kierunek biologii został uruchomiony przez prof. Banaszaka w 1993 r., a pierwszy nabór wyniósł 40 studentów.

W roku 1993 Katedra zmieniła nazwę na Katedrę Biologii i Ochrony Środowiska.

Powstały nowe Zakłady:

- Zakład Botaniki – kieruje nim prof. dr hab. Stanisław Balcerkiewicz,
- Zakład Zoologii – kieruje nim prof. dr hab. Lech Jacuński,
- Zakład Ekologii i Kształtowania Krajobrazu – kieruje nim dr Tomasz Cierzniak,
- Zakład Chemii Środowiska Przyrodniczego – kieruje nim prof. dr hab. Jerzy Gaca.

Ustalone zostały główne kierunki działalności naukowo-badawczej i dydaktycznej: ekologia krajobrazu i prawidłowości występowania zwierząt na poziomie krajobrazowym; zasoby naturalne fauny i jej zmiany, w tym zasoby naturalne owadów zapylających Europy; ocena zmian szaty roślinnej pod wpływem antropogenicznych przeobrażeń krajobrazu; chemia środowiska – ochrona gleb i wód; naruszenie i skażenie biosfery i ich skutki; rozwój somatyczny dzieci i młodzieży; kształtowanie świadomości ochrony środowiska i kultury fizycznej u młodzieży.

Wykaz ważniejszych publikacji naukowych pracowników Katedry:

prof. dr hab. Józef Banaszak

1. *Macrobenthos of small channels and ponds in an agricultural landscape*. Ecol. Int. Bull, Athens, 17, 1989, s. 10.
2. A. Checklist of the bee-species (Apoidea) of Poland with remarks to their taxonomy and zoogeography. Acta Univ. Lodz., 1991, Folia zool. anthr. 7; s. 41.
3. *Strategy for conservation of wild bees in an agricultural landscape*. Agric. Ecosystems Environm., Amsterdam, 1992, s. 13.
3. *Pszczoły Apoidea*. (w:) *Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce* (red. Z. Głowaciński), Kraków PAN 1993, s. 14.
4. *Natural resources of wild bees in Poland*, Bydgoszcz WSP, 1992, s. 174, praca zbiorowa.
5. *Jabłka ciężkie jak olów. Rozmowy o ekologii*. Fundacja Warta, Poznań, 1992, s. 63.
6. *Ekologia pszczół*. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa-Poznań, 1993, s. 263.
7. *Trzmięle Polski*. Bydgoszcz WSP, 1993, s. 158.
8. *Krajobraz ekologiczny*, praca zbiorowa, Bydgoszcz WSP 1993, s. 456.

dr Cierzniak Tomasz

1. *Miejsce i znaczenie badań entomologicznych w ekologii krajobrazu rolniczego*, Studia Przyr., 8, Bydgoszcz WSP 1990, s. 8.
2. *Wstępne wyniki badań nad migracjami pokarmowymi trzmieli (*Bombus Latreille*, Apoidea), w zróżnicowanym krajobrazie rolniczym*, Studia Przyrodn. 8, Bydgoszcz WSP, 1990, s. 8.
3. *Wstępna ocena zgrupowań pszczoł (*Apoidea*) w krajobrazie rolniczym dwóch typów*, Wiad. Entomol., 10, 1991, s. 10.

dr Maria Dombrowicz

1. *Współczesne funkcje zabytkowych parków dworskich*, Studia Przyr. 6, Bydgoszcz WSP 1988, s. 8.
2. *Metody badań fitocenoz*, Studia Przyrodnicze, Bydgoszcz WSP 1991, s. 9.
3. *Miejsce rekreacji w dydaktyce ochrony środowiska*, W: *Dydaktyka ochrony środowiska w wyższym szkolnictwie pedagogicznym*, Studia Przyr. 9, Bydgoszcz WSP 1992, s. 8.
4. *Miejsce i znaczenie parków miejskich w krajobrazie rolniczym na przykładzie woj. bydgoskiego*, W: J. Banaszak (red.) *Krajobraz ekologiczny*, Bydgoszcz WSP 1993, s. 10.

prof. dr hab. Aleksander Kornak

1. *Funkcjonowanie rynku turystycznego*, Wrocław PWN 1985, s. 176.
2. *Ekonomika turystyki*, Warszawa PWN 1986, s. 485.
3. *Marketing usług turystycznych*, Wydanie I, Wrocław AE, 1989, s. 185.
4. *Kierunki nauki i dydaktyki Katedry Ochrony Środowiska i Wychowania Fizycznego*, Studia Przyr. 6, Bydgoszcz WSP, 1988, s. 109.
5. *Vademecum menedżera turystyki, Na rynku turystycznym*, współautor R. Szeremeta, Warszawa, COIT, 1990, s. 494.
6. *Vademecum menedżera turystyki, Kierowanie*, praca zbiorowa, Warszawa COIT, 1991, s. 207.
7. *Marketing usług turystycznych*, Wrocław AE, Wydanie II, 1991, s. 185.
8. *Wpływ środowiska na życie człowieka*, Studia Przyr. 7, Bydgoszcz WSP, 1991, s. 173.
9. *Życie człowieka w środowisku*, Studia Przyr. 8, Bydgoszcz WSP, 1991, s. 139.
10. *Dydaktyka ochrony środowiska w wyższym szkolnictwie pedagogicznym*, Studia Przyr. 9, Bydgoszcz WSP, 1991, s. 164.

11. *Droga do Europejskiego Rynku Wewnętrznego w turystyce*, Wrocław AE 1992, s. 89.
12. *Nowy system kierowania (management) w turystyce*, Wrocław AE, 1992, s. 87.

dr Aleksandra Kowalczyk

1. *Ocena warunków przyrodniczych rozwoju turystyki w pradolinie Noteci*, Bydgoszcz WSP, 1989, s. 87.
2. *Charakterystyka geograficzna regionu i fizjonomia miasta Czerska*, W: *Czersk przeszłość i teraźniejszość* (praca zbiorowa pod. red. Sławomira Kalembki) Bydgoszcz TWWP, 1989, s. 20.
3. *Badanie spostrzegania krajobrazu multisensorycznego podstawą kształtowania obszarów rekreacyjnych*, Bydgoszcz WSP, 1992, s. 125.

mgr Hanna Kryger-Styga

1. *Degradacyjny wpływ fosforanów na środowisko przyrodnicze oraz możliwości usuwania związków biogenych z wód i ścieków*, W: *J. Banaszak – Krajobraz ekologiczny*, Bydgoszcz WSP 1991, s. 12.
2. *Wybrane metody usuwania fosforanów z wód powierzchniowych*, *Studia Przyrodnicze* 10, Bydgoszcz WSP, 1994, s. 11.
3. *Phosphate removal by crystallization in a pellet reactor*, *Studia Przyrodnicze* 11, Bydgoszcz WSP 1993, s. 10.

dr Grzegorz Nowicki

1. *Zmiany rozwoju i sprawności fizycznej dzieci i młodzieży regionu bydgoskiego*, Bydgoszcz IKN-ODN, 1985, s. 171.
2. *Proces rozwoju fizycznego i motorycznej dojrzałości szkolnej dzieci przedszkolnych regionu bydgoskiego*, Bydgoszcz CDN-ODN, 1987, s. 100.
3. *Zróżnicowanie morfologiczne i motoryczne, a wiek i rodzaj pracy zawodowej mężczyzn*. Poznań AWF 1989, s. 178.
4. *Rozwój – sprawność fizyczna i wyniki w nauce dzieci i młodzieży w zróżnicowanym środowisku rodzinnym*, Bydgoszcz CDN-ODN 1990, s. 176.

dr Sylwester Nowicki

1. *Niektóre czynniki chemiczne zakłócające równowagę ekologiczną*, *Studia Przyr.* 6, Bydgoszcz WSP, 1988, s. 8.

2. *Rozwój czynności samoobsługowych dzieci w wieku 3,5 do 7,5 lat*, W: *Wpływ środowiska na życie człowieka*, Zeszyt 7, Bydgoszcz WSP, 1991, s. 8.

dr Henryk Wiśniewski

1. *Bilgia z higieną i ochrona środowiska dla klasy III LO*, Warszawa WSiP, 1991, s. 364.
2. *Nauczanie ekologii w liceach ogólnokształcących*, Bydgoszcz WSP 1993, s. 160.
3. *Ocena gęstości gleb wytworzonych z glin zwałowych*, *Roczniki Gleboznawcze*, XL, 2, 1989, s. 13.
4. *Porównanie aktualnej i naturalnej gęstości gleby pod różnymi roślinami*, *Fragmenta Agronomica*, 2/34, 1992, s. 13.
5. *Wpływ osadów ze ścieków komunalnych na gęstość i właściwości powietrzno-wodne gleb*, *Fragmenta Agronomica*, 2/34, 1992, współautor J. Kuchar-ski, s. 9.